

Gheorghe I. Brătianu în timpul domiciliului obligatoriu (1947-1950)

Aurel Pentelescu

Liviu Țăranu

Gheorghe I. Brătianu (1898-1953) a fost una din figurile de marcă ale intelectualității românești, victimă a regimului comunist. În anii 1944-1947 a fost supus unui lung șir de amenințări și denigrări, soldate cu eliminarea treptată din funcțiile publice pe care le deținea: profesor la Universitatea București, profesor la Școala Superioară de Război, director al Institutului de Istorie Universală „N. Iorga”, director al publicației academice *Revue historique du Sud-Est Européen*. Din vara anului 1947, timp de aproape trei ani, i s-a fixat regimul de domiciliu obligatoriu, cu supraveghere permanentă, la locuința sa din București, strada (Biserica) Popa Chițu nr. 26. În noaptea de 5/6 mai 1950 a fost arestat și încarcerat.

Cifric, martiriul lui Gheorghe I. Brătianu, de la 23 august 1944 la 27 aprilie 1953, data oficială a morții sale în închisoarea de la Sighet, totalizează aproape nouă ani; în termeni mai exacti, 3.158 de zile, adică a șasea parte din viața sa. Perioada claustrării (a domiciliului obligatoriu și a detenției) totalizează 2.071 zile, adică aproape cinci ani, fapt ce l-a marcat profund, șubrezindu-i mult rezistența fizică și psihică.

Studiul nostru tratează perioada mai puțin cunoscută a domiciliului obligatoriu. În arhiva CNSAS se păstrează un dosar penal cu opt volume, în care se regăsesc mai multe rapoarte zilnice ale agenților care îl supravegheau pe marele istoric, în propria lui casă. O sinteză a lor dezvăluie regimul drastic de izolare în care a trăit Gh. Brătianu în ultimii săi ani de viață precum și preocupările acestuia¹.

Cum s-a ajuns la starea/regimul de domiciliu obligatoriu pentru Gheorghe I. Brătianu, în anii 1947-1950? Iată o întrebare la care un răspuns *ex abrupto* și cu valențe „definitive” nu se poate da în actualul stadiu al cercetărilor. Regimul de domiciliu obligatoriu s-a practicat nu o dată de-a lungul istoriei, aplicat de autorități

¹ Aurel Pentelescu, Liviu Țăranu, *Gheorghe I. Brătianu în dosarele Securității. Documente (1947-1953)*, Editura Enciclopedică, București, 2006.

persoanelor „incomode” spre a le stopa de la acțiuni publice, prin claustrare și diverse interdicții. Spre exemplu, în timpul regimului Mareșal Ion Antonescu, militantului comunist Lucrețiu Pătrășcanu i s-a fixat domiciliul obligatoriu la Poiana Țapului (Zamora), în anii 1941-1942. Într-un interviu cu Ion Biberi, realizat în 1945 și publicat în 1946, Lucrețiu Pătrășcanu relatează: „În lipsa unor studii pregătitoare asupra structurii vieții societății românești în spirit marxist, am simțit nevoia de limpezire sufletească, de a cerceta personal viața românească. Mi-am concentrat preocupările mele imediat ce am avut *un moment de răgaz* (subl. n.) și trebuie să recunosc că acest moment de răgaz mi-a fost oferit de domiciliul obligatoriu, în care am stat doi ani (1941-1942 – n.n.). Am început să cercetez temeinic materialul documentar. Din această nevoie și din aderența intelectuală și sufletească la fenomenele studiate, au reieșit *cele trei lucrări ale mele*, toate consacrate problemei românești (subl. n.)”². Adăuga după enumerarea celor trei lucrări (*Un veac de frământări sociale*, definitivată la 16 martie 1942 și tipărită în 1945; *Problemele de bază ale României; Sub trei dictaturi*, elaborată în aprilie-octombrie 1941 și tipărită în decembrie 1944) următoarele: „Lucrez acum la cea de-a patra lucrare, care încheie de fapt ciclul, *Curenți și tendințe în filozofia românească* (finalizată în octombrie 1945 și tipărită în trei ediții, a treia, în toamna anului 1946 – n.n.)”³.

Așadar, Lucrețiu Pătrășcanu își amintește, în 1945, chiar cu oarecare nostalgie de cei doi ani „de răgaz” la Poiana Țapului (Zamora), în 1941-1942, când și-a scris în voie lucrările, unde regimul cu domiciliul obligatoriu nu avea restricții punitive umilitoare. Din informațiile noastre pe cale orală (vor trebui cândva confruntate cu documente din arhive!), spre deosebire de Gheorghe I. Brătianu, nu avea post de supraveghere permanentă în chiar încăperea în care trăia, nu suferea de restricții materiale (masă, cazare etc.), putea chiar să se deplaseze în voie la București ș.a.⁴.

Nu credem că facem o apropiere forțată între regimul cu domiciliu obligatoriu al lui Lucrețiu Pătrășcanu și cel aplicat lui Gheorghe Brătianu, cu circa cinci ani mai

² Ion Biberi, *Lumea de mâine*, Editura Forum, [București], 1946, p. 80 (pp. 70-82); vezi și Lucrețiu Pătrășcanu, *Scrieri, articole, cuvântări, 1944-1947*, Editura Politică, București, 1983, p. 164. (p. 151-166).

³ *Ibidem*.

⁴ Informațiile reținute din diverse surse de Aurel Pentelescu după Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 prin care Lucrețiu Pătrășcanu a fost reabilitat, iar în perioada 1969-1983 i s-au tipărit șase volume din lucrările sale la Editura Politică, București.

târziu. Duritatea regimului de domiciliu forțat suportat de Gheorghe Brătianu este însă realmente devastatoare.

La 1 noiembrie 1946, o echipă formată din trei funcționari în Prefectura Poliției Capitalei, Brigada II Siguranță, au descins la domiciliul lui Gheorghe I. Brătianu din strada Popa Chițu nr. 26, București, și au efectuat o „percheziție domiciliară”, întrucât în adresa Direcției Poliției de Siguranță a Capitalei din 24 octombrie 1946, către Parchetul Curții Marțiale a Corpului II Armată, care a aprobat percheziția, se arăta că „la locuința numitului Gheorghe Brătianu din București str. Popa Chițu, nr. 26 (...) se află material ce interesează ordinea și siguranța statului”⁵. Un amplu proces verbal, încheiat la ora 18.30, după efectuarea percheziției domiciliare, în cele 9 camere ale imobilului plus dependințe, arată ce materiale au fost reținute de echipa de la Brigada II Siguranță⁶. Nici unul care să pună în pericol siguranța statului, dar, toate, care vizau preocupările lui Gheorghe I. Brătianu ca istoric și care puteau fi cotate, în planul acuzațiilor politice, ca antisovietice sau prolegionare etc.

Istoricul Claudiu Secașiu pune „semnificația politică” a percheziției din 1 noiembrie 1946 pe seama alegerilor parlamentare din 19 noiembrie 1946, unde „Gheorghe Brătianu își depusese candidatura, în mod simbolic”⁷. Nu contestăm această ipoteză. După știința noastră, această percheziție domiciliară este *cea dintâi*. În contextul politic intern și internațional al vremii, ea reprezintă un drastic avertisment pentru Gheorghe I. Brătianu și familia sa.

Considerăm că stabilirea domiciliului obligatoriu pentru Gheorghe I. Brătianu are acest fundal politico-istoric tot mai agitat, din care, România, intrată în sfera de influență sovietică, nu se putea abstrage, deși între percheziția domiciliară din 1 noiembrie 1946 și data de 15 august 1947, când organele de Siguranță au stabilit postul fix de supraveghere în casa profesorului, au trecut mai bine de nouă luni calendaristice.

Într-o *Notă* din 21 august 1947 se precizează: „Începând de vineri 15 august a.c., lui Gh. Brătianu i s-a fixat un post fix la domiciliu de către Siguranța Generală.

⁵ Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (A.C.N.S.A.S.), fond Penal, dosar nr. 356, vol. 6, f. 291.

⁶ *Ibidem*, f. 292-293.

⁷ Claudiu Secașiu, *Contribuții privind biografia istoricului Gheorghe I. Brătianu (anii 1945-1953)*, în „Revista Istorică”, serie nouă, tomul IX, 1998, nr. 5-6, mai-decembrie, p. 332.

Această măsură a fost explicată ca fiind impusă de împrejurări pentru asigurarea securității sale”⁸. Pentru ca, la 10 septembrie 1947, Inspectoratul de Siguranță al Capitalei, Serviciul 1, Secția 1, Brigada 1 să raporteze Direcțiunii de Siguranță Statului, Serviciul 1, Biroul 1, din cadrul Direcțiunii Generale a Poliției următoarele: „Domiciliul obligatoriu pentru Gheorghe Brătianu a început de fapt în ziua de 20 august a.c., dată de la care nu a mai părăsit domiciliul”⁹. În același raport se arăta: „Consemnul dat agenților de pază era de a nu părăsi domiciliul și a nu lua contact cu nici o persoană străină în afară de membrii familiei”¹⁰. Apoi era relatată împrejurarea când Sebastian Moruzi și Zinca Brătianu, rude, l-au vizitat pe Gheorghe I. Brătianu, fapt considerat o greșeală din partea agenților de supraveghere. Se stipulează în același document: „...s-a repetat și adus la cunoștința agenților consemnul că nu i se va permite (lui Gheorghe I. Brătianu – n.n.) contact decât exclusiv cu membrii familiei care locuiesc în imobilul din str. Popa Chițu nr. 26, unde Gheorghe Brătianu are domiciliul forțat”¹¹.

Sunt de sesizat cel puțin două aspecte complementare, în context. Primul, că exclusivitatea impusă celor cu care Gheorghe I. Brătianu venea în contact la domiciliul său, chiar și rude de gradul întâi, marca un regim de domiciliu forțat deosebit de sever, mult mai sever decât cel aplicat altor oameni politici ai vremii, spre exemplu unchiul său Constantin (Dinu) Brătianu ș.a. Al doilea aspect vizează șirul interdicțiilor la care a fost supus Gheorghe I. Brătianu, chiar de la început, cât se poate de drastice. Mai întâi: a) postul fix de supraveghere neîntreruptă (cu schimbarea agenților la 24 ore de serviciu), prestat „la vedere”, în chiar locuința profesorului (localizat de noi în salon, la parter), fapt ce echivala cu o amenințare oficială permanentă, dată fiind starea de tensiune (persecuție) socială ce exista în societatea românească la acea dată. Apoi, celelalte, puse în aplicare în primele două săptămâni: b) interzicerea părăsirii domiciliului (de la 20 august 1947, cum s-a arătat; de la 15 la 20 august 1947 misiunea agenților a fost „de însoțire”¹², specifică unui regim de pază/protecție, cum se preconizase inițial); c) interzicerea contactelor cu persoane străine (înțelegem: toate tipurile de persoane, atât din țară, cât și de peste hotare); d)

⁸ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 4, f. 343.

⁹ *Ibidem*, f. 350; doc. 10.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*, f. 343.

interzicerea contactelor cu persoane din familie (înțelegem: rude de orice grad), în afara celor care locuiau în imobilul amintit, adică soția (se adăuga personalul de deservire al casei: jupâneasa/bucătăreasa; femeia de serviciu, lenjereasa etc.); e) suspendarea convorbirilor telefonice (blocarea telefonului aflat în biroul/biblioteca profesorului)¹³. Au urmat, în perioada următoare și alte interdicții: f) părăsirea domiciliului doar cu aprobarea eșaloanelor superioare (Direcția Generală a Securității Poporului) și numai însoțit de agent (la Biblioteca Academiei Române – doar la început; la dentistul particular – după îndelungi amânări, de ordinul multor luni de zile); g) interzicerea ieșirii în oraș, la plimbare, însoțit de agent (solicitare neaprobată vreodată); h) interzicerea ascultării posturilor radiofonice străine (doar la început) ș.a. Citea zilnic ziarul „Universul” la care era abonat. „Ocupația care o are: citește în fiecare zi „Universul” și cărți din biblioteca pe care o are în românește, franțuzește și englezește” – consemna agentul supraveghetor¹⁴.

În cercetarea noastră, descoperirea și lectura rapoartelor de supraveghere a lui Gheorghe I. Brătianu, în pofida multor agramatisme, explicabile pentru nivelul de pregătire școlară a supraveghetorilor, a fost o mare revelație. Îndeplinindu-și obligațiile zilnice de supraveghere și consemnând în rapoarte evenimentele diurne la care erau martori oculari, agenții de supraveghere au alcătuit un adevărat *jurnal/diarum* a celui supravegheat și a familiei acestuia, fapt extrem de important sub raport istoric, absolut inedit până în prezent. Într-o viziune simplistă, liniară și dinadins optimistă asupra a ceea ce au însemnat anii domiciliului obligatoriu pentru Gheorghe I. Brătianu (gen domiciliul obligatoriu pentru Lucrețiu Pătrășcanu, în anii 1941-1942) am invocat, în 2003, cu naivitate, deși corect sub raport logic, posibila existență a unui jurnal al istoricului din anii claustrării sale în locuința din București, strada Popa Chițu nr. 26¹⁵. Absolut fals! Avem acum dovada unui regim dur, în care,

¹³ *Ibidem*, f. 354; Funcționarul S.A.R.T. (Societatea Anonimă Română de Telefoane) care deblocase telefonul (bănuim, absolut din motive profesionale) „a fost pedepsit”. Deblocarea s-a produs pe data de 12 septembrie 1947, când a fost din nou blocat.

¹⁴ *Ibidem*, vol. 5, f. 105.

¹⁵ Aurel Pentelescu, *Sub opresiunea comunistă*, în vol. Petre Otu, Aurel Pentelescu, *Gheorghe I. Brătianu. Istorie și politică*, Grupul Editorial Corint, București, 2003, pp. 171-172. „Spre exemplu, nu știm deocamdată un important adevăr: dacă Gheorghe I. Brătianu a ținut sau nu un jurnal, un caiet de însemnări zilnice cum era în spiritul vremii (C. Rădulescu-Motru ș.a.) și cum, de fapt, el însuși ținuse, ca adolescent, și apoi ca sublocotenent de rezervă în anii Războiului Întregirii Neamului Românesc, la

în anii 1947-1950, savantul a traversat multiple umilințe morale și materiale, la abia împliniți 50 de ani, în 10 februarie 1948, cu supraeforturi „făcându-și lecțiile”¹⁶ zilnice, după expresia sa, adică definitivând mai multe lucrări istoriografice capitale, între care *La Mer Noir. Des origines à la conquête ottomane* rămâne dominantă, redactând și lucrarea *Gândiri europene*¹⁷.

Cristian Vasile este cel dintâi care a semnalat public existența lucrării *Gândiri europene* de Gheorghe I. Brătianu, astfel: „Volumul 7 din dosarul 10.176 are ca dată a întocmirii 29 septembrie 1968 (corect: 1969 – n.n.) și conține o evidență a diverselor lucrări în manuscris găsite «în dosarele fond urmărire penală» și aparținând unor autori precum Gh. Brătianu («Gândiri europene», manuscris ridicat cu ocazia percheziției domiciliare din 6 mai 1950), Lazăr Rosenbaum («Revoluția de la 1848»), Gh. Antimirescu («Școala de învățători»), Ion Negoïtescu («Poezia României»), Iosif Frollo («În ce stadiu ne găsim noi cu Acțiunea Catolică») etc”¹⁸. Autorul mai menționează: „Documentele din dosar, emise de Consiliul Securității Statului, cuprind și scurte biografii ale autorilor”¹⁹.

La 10 februarie 1998 Academia Română (președinte: academician Eugen Simion) a aniversat centenarul nașterii lui Gheorghe Brătianu cu o amplă sesiune de comunicări²⁰, între care și *Profesorul Gheorghe I. Brătianu – așa cum l-am cunoscut* de academician Cornelia Bodea. „În timpul claustrării în locuința sa din strada Popa Chițu – arăta acad. Cornelia Bodea – l-am putut vedea o singură dată. Știam însă, și se confirmase, că cel puțin *putea lucra* (subl. n.)”²¹. Și, în continuare: „A fost vremea în care și-a completat și finisat o parte din cursurile ținute între 1940 și 1947. Munca îi

care participase. Suntem înclinați să credem mai degrabă că Gheorghe I. Brătianu nu a ținut un astfel de jurnal”.

¹⁶ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 5, f. 327.

¹⁷ Idem, vol. 7, f. 1.

¹⁸ Cristian Vasile, *Dosarul anchetei Gheorghe I. Brătianu păstrat în arhiva Ministerului Justiției*, în „Revista Istorică”, serie nouă, tom XIV, nr. 5-6, 2003, p. 64.

¹⁹ *Ibidem*. Precizăm că numitele biografii sunt note biografice sumare, utile în felul lor, menționându-se: cu ce este cunoscut în evidența Securității, dacă are dosar de urmărire penală sau informativă și unde se păstrează (atunci!) dosarele respective (nu la toți cei enumerați), precum și alte detalii, mai puțin operante astăzi.

²⁰ Majoritatea comunicărilor științifice ținute la această sesiune au fost tipărite în revista „Academica. Revistă de știință, cultură și artă”, anul VIII, nr. 5 (89), martie 1998, p. 1, 16-24.

²¹ Cornelia Bodea, *Profesorul Gh.I. Brătianu – așa cum l-am cunoscut*, în „Academica...”, p. 18.

era înlesnită cu deosebire de faptul că majoritatea izvoarelor bibliografice le avea în biblioteca proprie (subl. n.)”²². Pentru a adăuga imediat: „Din manuscrisele care au izbutit să apară postum, peste hotare, citez cu precădere: *La Mer Noir. Des origines à la conquête ottomane*, sub îngrijirea eruditului Père Vitalien Laurent, în 1969 la München (în Acta Historica IX a Societății academice dacoromana); *Les assemblées d'états et les Roumains en Transylvanie*, în „Revue des études roumaines” de la Paris, în 1974, 1975; *Sfatul domnesc și adunarea stărilor în Principatele Române*, volum masiv tipărit la Évry, Compagnie française d'impression, 1976, și în 1977, în aceeași „Revue des études roumaines”, studiul intitulat *Aux origines des assemblées d'états*”²³.

În fața acestei ample mărturii, nu ne îndoim câtuși de puțin asupra faptului că domnișoara Cornelia Bodea, asistenta ilustrului profesor, l-a vizitat pe Gheorghe Brătianu „o singură dată” în timpul domiciliului său forțat din strada Popa Chițu nr. 26, în perioada 15 august 1947-6 mai 1950. Rămâne de precizat locul unde această vizită s-a consumat, (în salon, la poartă, în curte etc.) întrucât măsurile restrictive erau drastice. La urma urmei, acest fapt are importanță doar pentru acad. Cornelia Bodea, toată admirația noastră pentru gestul firesc al domniei sale de atunci. Ceea ce ne preocupă pe noi sunt condițiile reale în care Gheorghe I. Brătianu „putea lucra”, care, după cum rezultă din documente, au fost realmente infernale, savantul traversând un zguduitor martiriu pentru a finaliza operele citate. În raport cu acest martiriu, expresia „Știam însă, și se confirmase, că cel puțin putea lucra” induce o viziune chiar idilică asupra unei realități complet diferite.

Din examinarea dosarului penal al lui Gheorghe I. Brătianu, perioada domiciliului obligatoriu, rezultă gradul militar, numele și prenumele agenților supraveghetori ce au constituit postul fix de supraveghere a istoricului din strada (Biserica) Popa Chițu, nr. 26, București. În ordinea intrării lor în rol aceștia au fost: plutonier major Prună Ilie, plutonier Ionescu Vasile, plutonier Caranfilide Stere, sergent major Cohn Hari (Hary), plutonier Penariu Ion, plutonier major Mihai Ion, plutonier Ilie M. Ion, plutonier Abrașu Ștefan. În perioadele pentru care nu deținem încă documente (1947 – noiembrie, decembrie; 1948 – ianuarie, februarie, martie,

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*. Citatul este reprodus *ad literam* și în Cornelia Bodea, *Gheorghe Brătianu – profesor universitar și director al Institutului de Istorie Universală*, în „Revista Istorică”, tom XIV, nr. 5-6, 2003, p. 10.

aprilie, iunie, septembrie; 1949 – aprilie, octombrie, noiembrie, decembrie; 1950-ianuarie etc.) este posibil să fi fost și alți agenți supraveghetori în postul fix de supraveghere, cu schimbarea turei la 24 de ore.

Nu rațiuni de protecție a persoanei lui Gheorghe I. Brătianu, cum i s-a spus la începutul perioadei domiciliului obligatoriu, au stat la baza acestei claustrări, ci teama că omul politic Gheorghe I. Brătianu ar putea încuraja și orienta forțele considerate „reacționare” ale diverselor grupări politice anticomuniste și antisovietice ale vremii, în primul rând cele liberale, care, după cum se știe, fuseseră desființate ca structuri partinice. Direcția Generală a Siguranței Statului (viitoarea Direcție Generală a Securității Poporului), la 15 august 1948, transmitea confidențial-personal Inspectoratului de Siguranță al Capitalei, inspectorului general T. Sepeanu, ordinul prin care se cerea: „Vă rugăm luați măsuri să se supravegheze *mai îndeaproape* (subl. n.) numitul George Brătianu, întrucât este posibil ca el să primească sau să transmită directive unor membri din conducerea P.N.L. – Brătianu”²⁴. Răspunsul la acest ordin preciza: „În legătură cu activitatea politică a susnumitului (Gh. I. Brătianu – n.n.), s-a raportat pe linia buletinului informativ al acestui Inspectorat de Siguranță, că numitul ar avea relațiuni de activitate cu av.[ocatul] Gh. Slama, care duce o acțiune intensă de regrupare a elementelor brătieniste în jurul său”²⁵. Pentru a se adăuga imediat: „Modul de comunicare însă, între Gh. Slama și Gh. Brătianu, nu poate fi decât D-na Elena Brătianu, care are completă libertate de mișcare, putând foarte ușor să ia contact cu orice persoană și a transmite corespondențe scrise sau comunicări verbale soțului său”²⁶. Răspunsul amintit mai preciza: „Supravegherea activității politice a lui Gh. Brătianu se face pe linie informativă”²⁷. Se adăuga: „Se va raporta la timp util orice noi constatări în această problemă”²⁸.

Între timp, în toamna anului 1948, Direcția Generală a Siguranței Statului a devenit Direcția Generală a Securității Poporului, Inspectoratul de Siguranță al Capitalei a devenit Direcția Securității Capitalei, inspectorul T. Sepeanu a devenit locotenent-colonelul de Securitate T. Sepeanu ș.a.m.d. Drept urmare, Nota telefonică

²⁴ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 5, f. 17.

²⁵ *Ibidem*, f. 18.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

nr. 112/51.177 din 15 octombrie 1948 a Direcției Generale a Securității Poporului către Direcția Securității Capitalei, sub semnătura colonelului de Securitate G. Birtaş, clama: „Cu onoare vă rugăm să binevoiți a dispune *să ni se raporteze regulat* (subl.n.) situația în postul de supraveghere a numitului Gh. Brătianu”²⁹. În mod practic, de la această dată, agenții de supraveghere a lui Gheorghe I. Brătianu întocmesc, la ieșirea din serviciul de 24 de ore, rapoarte cât mai exacte despre cele văzute și auzite în locuința istoricului, pe baza cărora se întocmeau notele-raport ale Direcției Securității Capitalei către Direcția Generală a Securității Poporului.

De precizat, în context, că fișa biografică informativă (nesemnată) privitoare la Gheorghe Brătianu, datată 4 octombrie 1948, și care a stat (probabil) la baza Notei telefonice nr. 112/51.177 din 15 octombrie 1948 incrimina tendențios și în exces, în partea finală, activitatea istoricului, concluzionând, între altele: „A avut legături cu auto-mareșalul Antonescu, cu fostul prof. Mihail Antonescu, cu guvernul și cu nemții, militând, prin urmare, cu intensitate, tot timpul, în orbita hitlerismului și [în] vederile dictaturii”³⁰.

Este lesne de sesizat că o astfel de incriminare aplica regimului de domiciliu obligatoriu a lui Gheorghe I. Brătianu o conotație *eminamente politică*, starea de claustrare/captivitate oferind avantaj sporit organelor de Securitate pentru a controla permanent, cu post fix „la vedere”, activitatea profesorului. Înăsprirea treptată a acestui regim de claustrare este, de asemenea, lesne de sesizat din lectura rapoartelor zilnice ale agenților supraveghetori, cât și a altor documente emise de organele coercitive ale statului din perioada respectivă. Sistematizând, aceste documente, în ordinea emiterii lor, în principal au fost:

a) Ordinul telefonic (nota de serviciu) din data de 19 august 1947 dat de Direcțiunea Generală a Poliției Siguranței Statului către Inspectoratul de Siguranță al Capitalei (director: Bondrescu) prin care se stabilea domiciliu obligatoriu lui Gheorghe I. Brătianu³¹;

²⁹ *Ibidem*, vol. 4, f. 386.

³⁰ *Ibidem*, vol. 4, ff. 371-372.

³¹ *Ibidem*, f. 342.

b) Ordinul nr. 23.116. S. din 1 septembrie 1947, confidențial, al Direcției Generale a Poliției Siguranței Statului către Inspectoratul de Siguranță al Capitalei prin care se cereau rapoarte zilnice privind supravegherea lui Gheorghe I. Brătianu³²;

c) Ordinul nr. 33.767.S. din 15 august 1948, confidențial-personal, al Direcției Generale a Siguranței Statului către Inspectoratul de Siguranță al Capitalei (inspector general: T. Sepeanu) prin care se cerea supravegherea „mai îndeaproape” a lui Gheorghe I. Brătianu³³.

d) Ordinul telefonic (notă telefonică) nr. 112/51.177 din 15 octombrie 1948 dat de Direcțiunea Generală a Securității Poporului către Direcțiunea Securității Capitalei prin care se cerea „să ni se raporteze regulat situația în postul de supraveghere a numitului Gheorghe Brătianu”³⁴.

Acestea sunt documentele (ordinele) ce au reglementat – dacă ne putem exprima astfel – intensitatea regimului de supraveghere a lui Gheorghe I. Brătianu, emise de Direcția Generală a Siguranței Statului/Direcția Generală a Securității Poporului. Alte documente/rezoluții ale aceluiași organ de stat fac referire la suita interdicțiilor impuse savantului, între care: interzicerea deplasării la Biblioteca Academiei Române, însoțit de un agent, unde mai fusese în prima parte a anului 1948³⁵; interzicerea ieșirii zilnice în oraș, la plimbare, însoțit de agent³⁶; interzicerea, timp de mai bine de un an, până în noiembrie 1948, de a asculta la radio posturi străine – Radio Londra, Vocea Americii; tărgănarea, timp de peste șapte luni de zile (din noiembrie 1948 până în 5 iulie 1949), deplasării la dentist (o adevărată dramă), însoțit de agent; amânarea *sine die* a venirii medicului (dermatolog) pentru a-l consulta pe bolnavul Gheorghe I. Brătianu ș.a. Rând pe rând i-au căzut câțiva dinți; durerile dentare deveniseră insuportabile. La 5 iulie 1949, după miezul nopții, Gheorghe I. Brătianu a coborât scările dinspre dormitor „zbierând și țipând că îl doare gura (adică o măsea)”³⁷. Abia după acest incident Direcția Generală a Securității Poporului a transmis Direcției Securității Capitalei aprobarea pentru a merge la dentist, în baza unei cereri mai vechi: „Vi se comunică, că se aprobă susnumitului

³² *Ibidem*, f. 349.

³³ *Ibidem*, vol. 5, f. 17.

³⁴ *Ibidem*, vol. 4, f. 386.

³⁵ *Ibidem*, f. 363.

³⁶ *Ibidem*, f. 384.

³⁷ *Ibidem*, vol. 5, f. 345.

(Gheorghe I. Brătianu – n.n.) să meargă la dentist. Se vor lua măsuri de pază necesare”³⁸. Decizia este semnată de colonelul de securitate G. Birtaş, care este în fapt, răspunzător de toate vexațiunile și umilințele la care a fost supus istoricul³⁹ în anii domiciliului obligatoriu⁴⁰.

Rapoartele înaintate la Direcțiunea Generală a Securității Poporului de către Direcțiunea Securității Capitalei prezintă continuitate calendaristică, ultimul raport depistat de noi în dosarul penal al lui Gheorghe I. Brătianu fiind datat 20 septembrie 1949, penultimul la 21 iunie 1949, antepenultimul la 8 mai 1949 ș.a.m.d. Dacă în prima parte a perioadei domiciliului obligatoriu a lui Gheorghe I. Brătianu aceste rapoarte erau zilnice sau la 2-3 zile (în 1948, până spre sfârșitul anului), deja în anul 1949 aceste rapoarte includeau 6-10 zile pentru ca penultimul raport să includă 42 de zile (tratate global)⁴¹, iar ultimul raport 90 de zile⁴². Faptul acesta poate fi interpretat nu atât ca o slăbire a interesului organelor de Securitate pentru omul politic Gheorghe I. Brătianu, cât mai ales (probabil) existenței unor priorități presante pe rol: depistarea și încarcerarea unor elemente ostile regimului etc. Sistemul concentraționar deja creat pe tot cuprinsul țării oferea soluția sigură, pentru organele represive ale statului, în

³⁸ *Ibidem*, f. 267.

³⁹ *Martiri pentru Hristos, din România, în perioada regimului comunist*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 123-129 (fișa lui Gh. I. Brătianu realizată de Aurel Pentelescu).

⁴⁰ Florian Banu, *Fișe biografice ale unor ofițeri superiori de securitate*, în „Cetatea Bihariei”, nr. 1/2006, seria a II-a, p. 96-97. Birtaş Gavrilă era născut la 12 octombrie 1905, la Baia Mare. Meseria sa de bază era cea de tâmplar. În 1945 ajunge lider de sindicat la Baia Mare și se implică în anchetele ordonate de partidul comunist împotriva unor ierarhi greco-catolici cu manifestări anticomuniste. A intrat în M.A.I. în 1946, unde este numit curând șef al Poliției de Siguranță Oradea. Este apreciat ca „element devotat, capabil, energic”. În consecință, la 28 august 1948, este numit director al Direcției I Informații interne, din cadrul Direcției Generale a Securității Poporului, cu gradul de colonel. În această calitate a coordonat o serie de activități specifice, precum supravegherea Nunțiatului Papale din București, supravegherea și reprimarea mișcării sioniste ș.a. A fost cel care a urmărit informativ figuri importante ale nomenclaturii comuniste, printre care și Ion Gh. Maurer. După îndepărtarea lui Teohari Georgescu din funcția de ministru al Afacerilor Interne, Birtaş revine la conducerea Direcției Regionale de Securitate Oradea, pentru ca spre finele anului 1952 să fie scos din rândul cadrelor de securitate. Ocupă, apoi, funcția de director al corpului de Control în Ministerul Gospodăririi Locale, iar în 1955 este înaintat la gradul de general maior în rezervă.

⁴¹ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 5, f. 233.

⁴² *Ibidem*, vol. 4, f. 445 sau vol. 5, f. 274.

vederea lichidării oricăror acțiuni potrivnice regimului instituționalizat în anul 1948. Dovada elocventă a fost marea operație a Securității din noaptea de 5/6 mai 1950, căreia i-au căzut victime mulți „burghezi” și „reacționari”, între care și Gheorghe I. Brătianu.

Precizăm, în context, toate aceste aspecte nu au liberalizat regimul de domiciliu forțat a lui Gheorghe I. Brătianu. Dimpotrivă, șirului interdicțiilor la care a fost supus s-au mai adăugat multiple alte tracasări și vexațiuni, precum și lipsuri de ordin financiar dintre cele mai jenante. Între altele, agenții supraveghetori nu au fost brute, în sensul de a-l maltrata fizic pe istoric și soția sa, dar nici îngeri nu au fost; în zelul lor de a se afirma în fața șefilor, fiindu-le inoculată ideea suspiciunii (politice!) și a luptei de clasă, s-au dedat la diferite injoncțiuni, inclusiv sustragerea de documente. În nota-raport către Direcțiunea Generală a Securității Poporului, semnată de locotenent-colonelul de Securitate T. Sepeanu și căpitanul de Securitate V. Fenișan de la Direcțiunea Securității Capitalei, pentru data de 28 noiembrie 1948 se precizează: „Numitul Gheorghe Brătianu a urcat în dormitor și a citit până la orele 20.00, după aceea a luat masa și ascultat la radio până la orele 23.00, când s-a culcat. După ce s-a culcat numitul Gh. Brătianu, cel care era în post (cel mai probabil plutonierul de Securitate V. Ionescu, întrucât acesta va mai proceda astfel; raportul său pentru data de 28 noiembrie 1948 nu se află în dosarul penal nr. 356 – n.n.), uitându-se într-o mapă pe care o uitase în bibliotecă, a găsit două articole din ziar din anul 1941, unul în limba germană și altul în românește, care se anexează”⁴³. În raportul său pentru data de 14 decembrie 1948 plutonierul de Securitate V. Ionescu relatează: „La ora 15.45 numita Elena Brătianu a plecat în oraș, iar numitul Gheorghe Brătianu a urcat în dormitor. Eu am intrat [în] bibliotecă [și] am căutat într-o mapă de-a lui Gheorghe Brătianu. Am găsit un articol din ziarul „Curentul”, intitulat (în sensul de condus/directorat – n.n.) de Pamfil Șeicaru, din 19 decembrie 1941, *Marea, ca factor de apărare* de Gheorghe Brătianu pe care îl anexez la acest raport”⁴⁴.

Nu știm cum va fi reacționat Gheorghe I. Brătianu față de aceste sustrageri; le va fi cotate în „firescul” evenimentelor pe care le trăia, avea destule alte griji și preocupări. Iată o mostră, descrisă de plutonierul major de Securitate Prună Ilie în raportul său din data de 27 ianuarie 1949: „La orele 12.00 a venit o scrisoare de la

⁴³ *Ibidem*, vol. 4, f. 418.

⁴⁴ *Ibidem*, vol. 5, f. 104.

copiii din Elveția, unde spune că fetele (Maria și Ioana – n.n.) învață bine și că vacanța și-au petrecut-o împreună, fără fratele lor, Ion Gh. Brătianu, care se spune că ar fi plecat din Franța în Egipt. Mai spune Gh. Brătianu că pe data de 25 [ianuarie] a.c. i-ar fi venit un aviz de la fisc pentru a plăti suma de 60.000 lei impozit profesional. Iar Gh. Brătianu a început să spună: să poftească fiscul, că am să fac un scandal! [Am] să încep să urlu, să țip, să audă lumea, căci eu nu sunt vinovat, deoarece sunt cu domiciliul forțat de la data de 19 august 1947, și ce fel de profesie pot plăti eu când mi s-a luat toată averea? Un medic sau un dentist nu are voie să vină la mine, dar fiscul, ca să mă supere și să-mi facă numai rău, are voie, [și asta] din greșeala unui ofițer care, crezând că-mi face bine, a spus că eu am fost voluntar pe front (în Est – n.n.). La două săptămâni după această declarație, tot acest ofițer a văzut că a făcut o greșală, recunoscând că nu este adevărată prima declarație, unde eu am dovedit și din actele pe care le-am avut și cu toate acestea tot mi s-a luat toată averea (moșia de la Rătești, jud. Argeș – n.n.), rămânând să stau în casa soției mele⁴⁵. Mi se mai spune de către domnii care vin în inspecție (ofițeri de securitate – n.n.) că eu aș fi protejatul guvernului, dar nu înțeleg ce fel de protejat [sunt] când nici medic (dermatolog – n.n.), nici dentist nu-mi vine”⁴⁶.

La 13 ianuarie același agent supraveghetor consemna în raportul său comentariile Elenei Brătianu pe aceeași temă, astfel: „[A] venit [la] ora 22.30 (din oraș – n.n.), foarte supărată, spunând că impozitul casei în loc să scadă, s-a mărit; nu sunt (în text: este) bani ca să-l achit, [iar] soțul meu [e] cu domiciliul forțat; ne-a luat totul, moșie, serviciu nu am, casă nu-mi dă voie și nu mi-a dat voie s-o închiriez, ca să am cu ce plăti impozitele casei; nu are decât să mă închidă (...) Iar Gheorghe Brătianu i-a răspuns [că] dacă te închide pe tine, eu stau aici. Dar Elena Brătianu i-a spus: dar tu ești închis și o duci prea bine, că ești în casă; dacă nu m-ai ascultat când au plecat copiii (24 ianuarie 1944 – n.n.) să fi mers și noi, că în România nu există patrioți, așa cum ai vrut tu să fii, cinstit, ca să nu-ți părăsești țara”⁴⁷.

⁴⁵ Petre Otu, Aurel Pentelescu, *op. cit.*, pp. 48-60. Voluntarilor pe frontul de Est (vezi Ion Mihalache) li s-a confiscat averea. Gheorghe Brătianu a fost mobilizat ca ofițer de rezervă. Cu toate eforturile depuse (fermă model etc.) și dovezile (acte oficiale) că nu a fost voluntar pe frontul de Est, în anii 1941-1944, moșia de la Rătești, jud. Argeș a fost confiscată.

⁴⁶ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 5, f. 160.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 138.

Nu știm dacă în consemnul postului fix, permanent, din strada (Biserica) Popa Chițu nr. 26, București, unde Gheorghe I. Brătianu avea domiciliul forțat, conversațiile agenților supraveghetori cu soții Brătianu erau admise sau nu. Cert este că agenții nu numai că ascultau ceea ce vorbesc/comentează cei doi în discuțiile lor, de regulă în timpul mesei de prânz, dar, de la caz la caz, intrau în discuție, socotindu-se probabil ca fiind de ai casei; nu e mai puțin adevărat că soții Brătianu se adresau nu o dată agenților supraveghetori cu diverse rugăminți sau comentarii pe teme presante: situația lor financiară precară, trebuința de a merge la un medic etc. Nici comentariile pe teme politice interne sau internaționale n-au lipsit din astfel de conversații, dovada fiind faptul că ele au fost consemnate (în măsura gradului de pregătire școlară și a experienței de viață a fiecăruia) de către agenții supraveghetori în rapoartele lor zilnice. Iată câteva mostre semnificative în acest sens.

La 5 februarie 1949 plutonierul de Securitate Caranfilide Stere raportează în scris: „Și am avut o conversație cu ei amândoi despre camerele [imobilului], că dacă, așa-i (vor fi naționalizate – n.n.), ea (Elena Brătianu – n.n.) nu o să le dea, că o să aducă neamurile în locuința ei, decât să bage străinii în casa ei. Și ea mai spune că Gheorghică al ei e [un] prost, că să fi fost ea, nu ședea nici două minute în domiciliu forțat, că fugea, și că comuniștii nu fac (în text: nu țin) dreptate ca să poată [să] trăiască și ei. Nu ca acum, le face, dar (în text: da) nu le dă dreptul la nimic (în text: nimic) ca să aibă și ei un servici și să poată să trăiască și ei ca omu (sic)”⁴⁸.

Plutonierul de Securitate Ilie M. Ion a fost cât se poate de zelos în consemnarea, inclusiv a opiniilor proprii, în legătură cu Gheorghe I. Brătianu aflat sub supravegherea sa. În raportul din data de 27 iulie 1949 consemnează: „După masă a mai ieșit puțin prin curte și a venit la aparatul de radio unde [a] ascultat (în text: asculta) posturi americane care atacă țările cu democrație populară chiar și în limba română. Brătianu, cred că nu ar trebui să mai asculte asemenea posturi, care (în text: de unde) îl țin (în text: țin) la curent cu toți imperialiștii”⁴⁹. Este lesne de sesizat persuasiunea lozincilor propagandistice ale vremii asupra conștiinței sale de agent în slujba Securității! În ziua următoare de tură, pe 29 iulie 1949, același agent consemna în raportul său: „Când a venit Elena Brătianu la [ora] 15.30, a început să spună că nu știe ce să mai facă, că peste tot la conducere sunt numai niște bandiți, că nu îi dă

⁴⁸ *Ibidem*, f. 173.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 325.

nimeni nici o considerație și nu are ce mai face decât să [se] otrăvească, că o să moară de foame [pentru] că nu mai are un ban în casă și nici nu poate vinde nimic, că a mai dat mai multe lucruri în valoare de zeci de mii lei și nu a mai luat nici bani, nici lucrurile; și unde a reclamat nu i-a dat nici un concurs nimeni, că acum este disperată, nu știe ce să mai facă, nu are altă soluție decât să [se] omoare amândoi într-o bună zi, în casă”⁵⁰. Cu zel, dar și cu oarecare ironie/viclenie, în data de 31 iulie 1949, plutonierul Ilie M. Ion consemna: „Nu știu de unde a făcut rost de bani, că văd că dă numai cu miile și numai hârtii noi, că mai zilele trecute spunea (Elena Brătianu – n.n.) că trebuie să [se] otrăvească, că o să moară de foame, că nu mai au bani; acum îi văd foarte dispuși (veseli)”⁵¹.

În același stil și cu lux de amănunte plutonierul de Securitate Ilie M. Ion relatează în rapoartele sale zilnice felurite întâmplări și comentarii ale soților Brătianu. La fel au făcut și ceilalți agenți supraveghetori. Un fapt nu au cunoscut ei, și anume că notele-raport ale Direcției Securității Capitalei către Direcțiunea Generală a Securității Poporului, semnate de T. Sepeanu, nu conțineau cel puțin în ultima parte a anului 1949, amănunțele relatate de ei (extrem de prețioase pentru noi astăzi, ca file de jurnal!) ci doar pe acelea care, potențial, puteau fi argumente/exemple pentru incriminare. Semnificativ în acest sens este documentul nota-raport către Direcțiunea Securității Poporului din 20 septembrie 1949, astfel: „În perioada de la 21. VI. 1949 și până în ziua de 19. IX. 1949 (90 de zile – n.n.) Elena Brătianu (soția lui Gheorghe Brătianu) a plecat, ca de obicei, regulat în oraș, la cunoscuții ei, ocupându-se și cu vânzarea de lucruri din casă, pentru a avea bani necesari gospodăriei. Gheorghe Brătianu nu a ieșit în oraș decât la dentist, conform aprobării Dvs. De asemenea, a mai ieșit în mod special în oraș, în ziua de 12 august 1949, având un mandat de aducere la Tribunalul Militar, fiind audiat într-un proces cu criminali de război și a fost însoțit de organele noastre”⁵².

În continuare, nota-raport din 20 septembrie 1949 a preluat, în sinteză, informațiile din amplul raport al plutonierului de Securitate Ilie M. Ion din 12 august 1949, astfel: „După proces Gheorghe și Elena Brătianu și-au exprimat nemulțumirea față de justiția din R.P.R., afirmând că «așa justiție nu am mai văzut, că te forțează

⁵⁰ *Ibidem*, f. 324.

⁵¹ *Ibidem*, f. 323.

⁵² *Ibidem*, vol. 4, f. 445; *Ibidem*, vol. 5, f. 274.

prin amenințare să spui adevărul». Elena Brătianu a afirmat că cei din justiția de azi nu cunosc legile și libertățile omului”⁵³. Nota-raport se încheia cu o informație preluată din raportul plutonierului de Securitate Ilie M. Ion din data de 20 august 1949, astfel: „De asemenea, Gheorghe Brătianu se arată foarte nemulțumit și foarte îngrijorat că Oficiul de Închiriere îi va lua casa, la fel ca lui Vintilă [V.] Brătianu. Dacă se va întâmpla acest lucru, el spune că nu-i rămâne altceva decât să se otrăvească”⁵⁴.

Precizăm că plutonierul Ilie M. Ion, intrat în rolul de agent supraveghetor a lui Gheorghe I. Brătianu în iulie 1949, a fost în seria ultimă a „cronicarilor”. Zelul său în a consemna, deși agramat, mulțimea detaliilor îl arată cu „vocație” pentru meseria prestată, la fel ca și, cum s-a arătat, plutonierul de Securitate Ionescu Vasile, care cotrobăia prin hârtiile profesorului. De fapt, colegul său de schimb, plutonierul Abrașu Ștefan, în raportul său din 27 august 1949, oferă „cheia” comportamentului lor, ca subofițeri de Securitate, astfel: „Susnumita (Elena Brătianu – n.n.) spune că de când au plecat Penariu (11 iulie 1949 – n.n.) și Mihai (1 august 1949 – n.n.) femeia de serviciu nu mai vorbește cu ei așa cum vorbea în trecut, spunând, [către ea] că te-ai dat după agenții noi care au venit acum, ești și tu cu ei și faci ce spun ei”⁵⁵.

În rapoartele zilnice ale agenților supraveghetori sunt monitorizate pe ore și minute o sumedenie de fapte din viața de toate zilele ale soților Gheorghe și Elena Brătianu: când Elena Brătianu a plecat în oraș și când s-a înapoiat, dacă a rămas peste noapte la cunoscuți și ce avea la ea (pachete cu cărți, plasă cu lucruri de vânzare etc.), când a plecat și când a venit; dacă Elena Brătianu s-a certat cu jupâneasa și pe ce temă; la ce oră soții Brătianu au servit masa, împreună sau nu; la ce oră au urcat în dormitor ș.a.m.d.⁵⁶. Cu minuțiozitate, zilnic, agenții supraveghetori au consemnat situația savantului istoric: de la ce oră până la ce oră a scris sau a citit în birou; de la ce oră până la ce oră a ascultat posturile de radio românești sau străine; de la ce oră

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, vol. 5, f. 294.

⁵⁶ Viața lui Gheorghe Brătianu nu poate fi înțeleasă în afara familiei sale, mai ales în anii domiciliului obligatoriu. Cu toate acestea, am considerat că nu este scopul studiului de față să stăruim și să concluzionăm asupra comportamentului Elenei Brătianu în raport cu situația creată prin claustrarea soțului ei, în sensul de a da crezare sau nu faptelor descrise în notele informative sau în rapoartele zilnice ale agenților supraveghetori, ne lipsesc argumentele.

până la ce oră a ieșit în curte, ca să facă gimnastică, să se plimbe, să măture curtea, să bată covoare etc. Ne gândim că, în momentul în care se va dispune de *toate* aceste rapoarte zilnice ale agenților supraveghetori s-ar putea contabiliza, pe tipuri de activitate, regimul de claustrare. Ar interesa, în mod deosebit, durata consacrată cititului și scrisului. Oricum, condițiile nu au fost prielnice, stimulatoare pentru munca științifică. Numai o voință puternică și o disciplină pe măsură în ale scrisului și în programul zilnic l-au făcut apt să traverseze cei aproape trei ani de claustrare, unde, între altele, cum s-a văzut, lipsurile materiale au fost presante, durerile de dinți și măsele aproape permanente, tracasările fiscale și imobiliare la fel. Valoarea lucrărilor științifice redactate sau finalizate de savant includ – fără o declarație expresă a acestuia în acest sens – un efort realmente supraomenesc, de martir.

Omul Gheorghe I. Brătianu răzbate din multiple relatări ale agenților supraveghetori în rapoartele zilnice, dincolo de aspectul lor bolovănos și agramat al acestora. Iată câteva exemple și excerpte. În Ajunul Crăciunului – 24 decembrie 1948: „La ora 18.00 numita [Elena Brătianu] a plecat la telefoane să dea un telefon în Elveția [ca] să vorbească cu copiii săi ce se află în Elveția pentru studii și la ora 20.35 a sosit acasă. În acest timp numitul Gheorghe Brătianu a coborât în sufragerie să servească masa, luând masa împreună. Au mai stat de vorbă, după aceea au urcat în dormitor. Au aranjat împreună pomul de Crăciun [pe] care l-au făcut în dormitor. După ce l-au făcut, m-au chemat și pe mine să-l văd. Numita Elena Brătianu a spus că numitul [Gheorghe] Brătianu a cerut să-i facă pom de Crăciun, că dânsul are suspiciuni prin acest obicei, că îi merge mai bine în anul ce vine”⁵⁷. Plutonierul de Securitate V. Ionescu mai preciza: „M-am dus și am văzut pomul, și pe perete, lângă pom, un tablou al fostei (în text: a fosta) Regine Maria. După aceea eu am plecat, iar numiții s-au culcat”⁵⁸.

Cu circa zece zile în urmă, în data de 13 decembrie 1948, o situație dramatică: „La orele 11.30 a venit din partea fiscoșului pentru impozitul profesional. Numitul Gh. Brătianu a spus agentului fiscal că nu numai profesiază de la 19 august 1947, spunându-i că are domiciliu forțat și averea lui personală este confiscată. Casa, împreună cu mobila este a soției sale care este cetățeană franceză. Agentul fiscal între timp a făcut un proces verbal de lucrurile ce se găsesc (în text: găsește) în casă și l-a

⁵⁷ A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 5, f. 115.

⁵⁸ *Ibidem*.

dat numitului Gh. Brătianu să iscălească. După plecarea acestuia, Gheorghe Brătianu citind mai bine copia lăsată și-a dat seama că a fost indus în eroare, de unde a început să țipe și să se bată cu pumnii în cap. La ora 14.00 Elena Brătianu s-a înapoiat din oraș, iar numitul Gheorghe Brătianu a început să plângă, povestindu-i tot ce s-a întâmplat, la care Elena Brătianu a spus că are să facă o întâmpinare în acest sens”⁵⁹.

La începutul lunii septembrie 1949, o scenă în care se regăsesc toți membrii familiei, astfel: „Numitul Gheorghe Brătianu a ieșit în curte la ora 10.00 și (în text: de) a astupat la adăpostul din curte până la ora 13.00. În acest timp a primit de la poștă două plicuri din Elveția. Într-unul au fost mai multe fotografii de la fiica mai mică (Ioana, născută la 4 august 1929, deci avea 20 de ani – n.n.). După masă a ascultat la radio cu soția, citind scrisorile (care probabil erau în limba franceză – n.n.). Numita Elena Brătianu îmi spune că fata mai mică cere să plece din Elveția de la școală în Franța la [o] altă școală și fata cea mare (Maria, născută la 28 iunie 1928 – n.n.) a fost cerută în căsătorie de prințul Danemarcei”⁶⁰.

Imaginați-vă pe Gheorghe I. Brătianu, în vârstă de 51 ani, trăgând la lopată timp de trei ore consecutive pentru a astupa un adăpost făcut în timpul războiului spre a se feri de bombardamentele aeriene americano-britanice, în prima parte a anului 1944 (4 aprilie-20 august) și de cele germane după lovitura de stat de la 23 august 1944! El, care condamnase cu vehemență aceste bombardamente cu caracter terorist în paginile ziarului „Curentul”, în 1944⁶¹, și pentru care se proferaseră injuriile amintite din ziarul „Scânteia”, în septembrie 1944, astupa adăpostul – semn decisiv, spunem noi acum, că războiul se încheiase; pentru Gheorghe I. Brătianu era o muncă ce îl deconecta, ca și bătutul covoarelor sau măturatul aproape zilnic prin curte.

Numeroasele arestări realizate de Securitate în noaptea de 5/6 mai 1950 au reușit prin surprindere, fiind declanșate într-un moment când cei implicați (oameni politici, oameni de cultură, generali și ofițeri, ierarhi și preoți) se așteptau cel mai

⁵⁹ *Ibidem*, vol. 4, f. 431.

⁶⁰ *Ibidem*, vol. 5, f. 287.

⁶¹ Gheorghe I. Brătianu, *Scrisoare deschisă domnului W.G. Leland, președintele Comitetului Internațional al Științelor Istorice, Washington*, în „Curentul”, anul XVII, nr. 5810, 21 aprilie 1944, p. 1; vezi și studiul nostru *Bombardamentele aeriene anglo-americane asupra teritoriului României în perioada aprilie-august 1944. Atitudinea lui Gheorghe I. Brătianu față de acestea*, în Aurel Pentelescu, *În fața istoriei. Gheorghe I. Brătianu (1898-1953)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, pp. 93-110; 144-150.

puțin. Dosarul penal nr. 356, cercetat de noi conține mai multe documente privitoare la Gheorghe I. Brătianu în acest sens, între care nota olografă din data de 6 mai 1950 prin care: „Se depune al arestul M.A.I. numitul Gh. I.C. Brătianu pentru cercetări”⁶². Transportat la închisoarea deținuților politici de la Sighetu Marmăției a suferit timp de aproape alți trei ani regimul concentraționar de temniță grea. A sfârșit la 55 de ani în celula nr. 73 a acelei închisori sinistre.

Publicat în „Orizont XXI”, Fundația Valeriu Florin Dobrinescu, Editura Delta Cart Educațional, Pitești, anul II, nr. 5, martie 2007, pp. 39-51.

⁶² A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 356, vol. 1, f. 14.